

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-121-3-5>

## ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОНЦЕПТУ «УРЯДУВАННЯ» І (НЕ)МОЖЛИВІСТЬ ПОЛІТИЧНО НЕЙТРАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

**Яковлєв М. В.**

*кандидат політичних наук, доцент,  
завідувач кафедри міжнародних відносин, керівник НОЦ «Школа  
політичної аналітики» Національного університету «Києво-  
Могилянська академія»  
м. Київ, Україна*

На перший погляд може здаватися, що концепти на кшталт «управління», «урядування», «керівництво» стосуються дуже прикладної царини, а відтак можна пофантазувати, що вони не піддаються ідеологічним впливам і є нейтральним у політичному розумінні (під цією «нейтральністю» мається на увазі незалежність від політичної ідеології чи від політичних сил). Слід наголосити на тому, що такі міркування справді є фантазійними, оскільки навіть прикладі управлінські галузі не можуть бути повністю незаангажовані у політичному відношенні. Звісно, йдеться не про політичну заангажованість державних службовців, бо сама державна служба, згідно зі статтею 1 Закону України «Про державну службу» визначається як публічна, професійна, політично неупереджена діяльність...» [4]. Разом з тим, самий концепт «урядування» і супутні йому поняття (зокрема управління) не можуть бути абсолютно нейтральними у політичному сенсі і цьому є кілька причин, які варто розглянути почергово, з залученням теоретичних розвідок концептології та політичної теорії, разом із політичною практикою.

Завдяки науковому доробку Макса Вебера ми можемо й сьогодні казати «бюрократія в хорошому смислі слова» (попри те, що слово «бюрократ» може вживатися як дисфемізм чи навіть у пейоративному значенні на позначення людини-буквоїда) і мати на увазі важливу діяльність з організації різних адміністративних процесів, без яких неможлива повноцінна діяльність владних інститутів. Проблема з розмежування політики як боротьби за владу і політики як прикладної діяльності відображена в англійській мові на семантичному рівні і передається словами *politics* і *policy* відповідно і про це написано і сказано так багато, що в черговий раз нагадувати про це вважаю

зайвим. Разом з тим, слід також зважати на те, що англійською мовою можна говорити про *politics of policies*, тобто про «політику політик». В Україні напрям політології публічної політики (або державного – бо у контексті політики це розмежування потребує окремої уваги) започаткував Олександр Петрович Дем'янчук, що, зокрема, відображено в його докторській монографії «Державна політика і державне управління: політологічні аспекти», що вийшла друком 2008 року [1]. Відповідно, у нас також закладена традиція дослідження політичних аспектів управлінської діяльності. Розгляньмо це на прикладі: ми можемо уявляти, що практична, управлінська діяльність не залежить від того, яка політична сила приходить до влади, хоча це – не так. Усім відома фраза «кожна кухарка має навчитися керувати державою», яку приписують вождю пролетаріату В.В. Леніну, хоча у своїй статті «Чи втримають більшовики державну владу?» [2], що вийшла в жовтні 1917 р., писав, що представників пролетаріату слід також навчати питанням державного управління (а в цій статті він писав, що чудово усвідомлює, що просто зараз – на ті часи – будь-яка кухарка неспроможна взятися за управління державою [2, с. 295]). Відповідно, з позицій більшовиків проголошувалося, що широкі верстви населення (у першу чергу – пролетарі) мають бути долучитися до державного управління, а не «багатії чи взятих з сімей багатіїв чиновники» [2, с. 315], як писав В.В. Ленін і за що критикував у згаданій статті позицію з цього питання кадетів. Якщо подивитися на позицію популізму як тонкої ідеології, яка проголошує можливість «простих рішень» [6, с. 33-34], то вона вихолощує саму концепцію експертності, відповідно від державного управління очікується лише втілення у життя якихось простих (а відтак – нездійснених) рішень. На цьому етапі ми можемо розглянути, як політична нейтральність і незаангажованість прописана в українському законодавстві.

У Законі України «Про державну службу» у статті 10 йдеться про *політичну нейтральність*, зокрема, у пункті першому чітко визначається те, що державний службовець: «повинен неупереджено виконувати законні накази (розпорядження), доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань», а другий пункт каже про те, що він «не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до політичних партій» [4].

Стаття 10 Закону України «Про Національну поліцію» називається «*Політична нейтральність*» і в ній йдеться про те, що «1. Поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних

переконань та партійної належності.<sup>2</sup> Поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань», а у двох наступних пунктах забороняється поліцейським використовувати будь-які предмети з зображеннями партійної символіки та висловлювати особисте ставлення до політичних партій під час виконання службових обов'язків [3].

Політична нейтральність також є складовою запобігання корупції. Відповідно до статті 40 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків [5].

Відповідно, наведені приклади з законів свідчать про те, що наше законодавство визначає, в який спосіб забезпечити політичну нейтральність і неупередженість державних службовців під час виконання ними своїх обов'язків, але, з очевидністю, в них не йдеться про те, на яких засадах – ідеологічних – урядування чи управління здійснюється. Банальним прикладом може бути заборона абортів: якщо до влади в якійсь умовній країні Х приходять консерватори-традиціоналісти, то вони можуть накласти заборону на аборти, тому жінку, яка зробила аборт, а відтак – порушила закон, поліцейські змушені будуть заарештувати, бо це – їхній службовий обов'язок, незалежно від того, яку політичну ідеологію вони сповідують. Так само, якщо до влади в якійсь іншій країні Y прийде якийсь диктатор, що змінить конституцію і «пропише» себе в ній як «довічного володаря», який захищатиме «свою» країну від ворогів та організує всю політичну систему за принципом неопотизму, то політична нейтральність окремих виконавців (на рівні державних службовців) вже, по суті, не матиме особливого значення. Відтак саме «урядування» не може бути абсолютно нейтральним у політичному сенсі, бо саме політична боротьба формує уряд, а управління в той чи інший спосіб здійснюється на певних ідеологічних засадах-принципах. У цьому контексті перспективними для подальших досліджень можуть бути наукові розвідки особливостей різних концептів публічної політики та державного управління з позицій міждисциплінарних політико-лінгвістичних підходів.

### Література:

1. Дем'янчук О.П. Державна політика і державне управління: політологічні аспекти. Монографія. Київ: Факт, 2008. 272 с.

2. Ленин В. И. Удержат ли большевики государственную власть? *Полное собрание сочинений* / В. И. Ленин. Том 34. С. 289–339. <https://leninism.su/works/73-tom-34/1702-uderzhat-li-bolsheviki-gosudarstvennuyu-vlast.html>

3. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379). Верховна Рада України. 2015

4. Закон України «Про державну службу» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43 від 10.12.2015) № 889-VIII (Редакція станом на 10.06.2021)

5. Закон України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056) від 14.10.2014 року № 1700-VII

6. Müller J.-W. Was ist Populismus? Ein Essay. Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 2016. 160 s.